

اثار تقوا بر زوج در ارتباط با زوجه از دیدگاه اسلام

زینب اینانلو^۱

چکیده

بهترین طریق دستیابی به معارف عظیم قرآنی، بررسی موضوعاتی از جمله آثار تقوا از دیدگاه اسلام بر روابط زوجین است؛ به ویژه اگر هم به نحو لغوی و هم محتوایی صورت گیرد. روش تحقیق تحلیلی - توصیفی است و به استخراج و تدوین تأثیرات تربیتی تقوا در روابط زوجین براساس آموزه های قرآن پرداخته شده است. در این پژوهش تلاش بر آن بوده است که زوایای پنهان اما مؤثر تقوا ارزیابی شود، و منزلت تقوا، به عنوان یک هدف غایی واسطه ای ویژه، لحاظ گردد. تقوا، یکی از مهم ترین ملاک های دیندار است؛ از این رو صفتی لازم برای یک همسر مناسب است. اگر تقوا بر زوجین و زندگی آن ها حاکم باشد، از ظلم پرهیز می شود، از گناهان دوری جسته می شود و درون این قلعه محکم، زمینه زندگی شایسته و همراه با عشق و محبت فراهم می شود. مهم ترین وظیفه پس از پذیرش اصول عقاید اسلامی، کسب تقوای الهی است. تقوا در حقیقت، روحیه و توانی است که از طریق تمرین انجام واجبات، ترک گناه و خودداری از لذت های حرام به دست می آید. به دست آوردن تقوا عبادت است؛ عبادتی که به امر خدای متعال صورت می گیرد و از جمله اموری است که بدون تردید خشنودی او را در پی خواهد داشت. در قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع) بر کسب تقوا بسیار سفارش شده است.

واژگان کلیدی: آثار تقوا، زوج، زوجه، دیدگاه اسلام

^۱ طلبه سطح ۲، حوزه علمیه زینب(س)

مقدمه

از نظر اسلام، تشکیل خانواده یک فریضه است. عملی است که مرد و زن باید آن را به عنوان یک کار الهی و یک وظیفه انجام بدهند. اگرچه شرعاً در زمره واجبات ذکر نشده، اما به قدری ترغیب شده است که انسان می‌فهمد خدای متعال بر این امر اصرار دارد.

ازدواج و تشکیل خانواده به چند دلیل، ایمان و تقوای زوجین را حفظ می‌کند: الف. زندگی مشترک باعث می‌شود که زن و مرد، نسبتاً سر و سامان روحی یابند و از پراکندگی فکری به انسجام فکری، و از سرگردانی به هدف‌داری برسند؛ آنها اکنون تا حدودی می‌دانند که از زندگی چه می‌خواهند یا در زندگی چه باید بکنند؛ این امر سبب می‌شود آنان، رابطه‌ی مطلوبی با پروردگار برقرار کنند.

ب. وجود غرایز نیرومند در سنین جوانی، فرد را بر می‌انگیزد تا برای ارضای آنها چاره‌ای بیندیشد. با ازدواج، بهترین روش برای تأمین غرایز مهیا می‌شود؛ در غیر این صورت، وسوسه‌های شیطانی، فرد را به شدت تحریک می‌کند و او را برای تأمین غرایز به هر صورت ممکن، بر می‌انگیزد و حاصل آن، گناهان و پیامدهای روحی ناشی از آنها است.

ج. پیوند زندگی مشترک، زوجین را به نوعی تعهد ایمانی و اخلاقی نسبت به یکدیگر بر می‌انگیزد؛ به گونه‌ای که نوعی احساس مسئولیت را در آنها تقویت می‌کند؛ مسئولیتی که در برابر آن، از دیگران چشم‌پوشند. در روایتی آمده است «آن که دیده را آزاد کند، قلب را به رنج افکند و آن که پیای آزادانه نگاه کند، حسرتی پاینده دارد»^۲. این روایت به این معنی است که اگر فرد پس از ازدواج همچنان با نگاه‌های هوس‌آلود، آزادانه دیگران را زیر نظر بگیرد، قلبش را در معرض حسرت و اندوه قرار خواهد داد؛ بنابراین ازدواج و تشکیل خانواده، سبب نوعی کنترل و نظارت بر نگاه و خواهش قلب می‌شود و از همین رهگذر، زمینه‌ساز تقویت ایمان خواهد گردید.^۳

^۲ مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۶۸

^۳ محمودیان و همکاران، دانش خانواده، ص ۹۲

پژوهش حاضر به دنبال مطالعه ی آثار تقوا بر زوج در ارتباط با زوجه از دیدگاه اسلام می باشد.

اهمیت و ضرورت

سرنوشت سازترین مقولات بشری - ازدواج - و با در نظر گرفتن آثار تقوای آن در حیات فردی و جمعی انسان، بر آن است تا با رجوع به دریای بی کران معارف قرآنی، آن چه را که می تواند هدایتگر حقیقت طلبان در این مسیر باشد، استخراج نماید؛ در این جهت چندین محور اساسی را در بحث آثار تقوا از جمله: معناشناسی ازدواج، اهمیت و ضرورت ازدواج، آثار تقوا بر زوجین از دیدگاه اسلام، اثرات تقوا و... را پیش رو قرار داده و آن چه از مصحف شریف قرآن در این باره مطرح شده است، (چه از حیث واژگان و چه از حیث محتوا)، با ذکر چندین استناد از مفسرین معروف، بیان می دارد.

پیشینه تحقیق

با توجه به مطالعه های گذشته در باب آثار تقوا بر زوج در ارتباط با زوجه از دیدگاه اسلام محققان مقالاتی را نگاشته اند.

حیدری، جوانمرد (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان آثار تقوا بر سبک و فرهنگ زندگی زن در خانواده. به این نتیجه رسیدند که رعایت تقوا و دستورات الهی توسط بانوان از تنش های خانوادگی و اجتماعی کاسته و آثار مفید و ثمربخشی را بر ابعاد مختلف زندگی انسان دارد و موجبات سلامت روحانی و جسمانی انسان را فراهم می کند. بانوان در این زمینه نقش موثر و بی بدیلی دارند و سبک زندگی مبتنی بر آموزه های الهی و مومنانه ای را به جهانیان عرضه می کنند. آنها حیات طیبه ای برای خود و جامعه بشری رقم زده و تمدن شکوفا و پایداری را در جهان بنا می کنند.

شریعتی، طاهری (۱۳۹۸) بررسی تاثیر تقوا در روابط زن و مرد در دستیابی به آرامش و دوری از اضطراب بر روی دانشجویان دانشگاه فردوسی انجام شد. نتایج نشان داد

درصد بالایی از آنها رعایت تقوا یا همان حفظ حدود در روابط زن و مرد در جامعه را موجب دستیابی به آرامش دانسته اند. در نهایت میتوان گفت بر اساس تحقیقات روانشناسان و آنچه در دین مبین اسلام آمده است مهمترین عامل در درمان بیماری های روانی دینداری محسوب میشود که البته یکی از ابعاد آن داشتن تقوا یا همان خویشترداری می باشد. نداشتن اضطراب و نگرانی و برخورداری از آرامش برآیند تقوا می باشد. افراد متقی از این موهبت الهی برخوردار خواهند بود و از آسیبها و گزند روابط ناسالم و نامشروع در امان خواهند بود.

عبداللهی عابد و وجد (۱۳۹۸)، تقوا را به عنوان یکی از ابزارهای جنگ مطرح کرده اند. از دید ایشان جنگ نرم از جمله مباحثی است که قرآن کریم در آیات مختلف در مورد زوجین بدان پرداخته است. طراحان جنگ نرم با سرمایه گذاری بر افکار و اندیشه ها، آسانتر و با شتاب بیشتر به اهداف دست می یابند. ضمن اینکه این روش، هزینه های جنگ سخت را ندارد و چهره خشن متجاوزان، در قالب دوستی و خیرخواهی، در پس پرده حجاب قرار میگیرد. قرآن کریم جلوه های گوناگون جنگ نرم را از طریق داستان های انبیا و رخدادهای عصر پیامبر اکرم بیان کرده است. از جمله این روشها میتوان به استهزا و تحقیر مظاهر دینی در قالب شوخی، تفرقه افکنی به نام استقلال طلبی، پخش شایعات به نام روشنگری و تضعیف رهبری با تهمت زدن و تحقیر نمودن اشاره نمود. تمسک به تعالیم دینی و اطاعت از رهبران آسمانی، بصیرت، صبر و تقوا، راهکارهای قرآنی مقابله با نبرد روانی دشمن است.

روش کار و اهداف

هدف این پژوهش، بررسی آثار تقوا بر زوج در ارتباط با زوجه از دیدگاه اسلام می باشد، به دلیل این که پژوهش به بررسی آثار تقوا بر روابط زوجین پرداخته است روش این پژوهش توصیفی - تحلیلی می باشد.

سوالات:

۱- آثار ازدواج از دیدگاه اسلام چیست؟

۲- آثار تقوا از دیدگاه اسلام در روابط زوجین چیست؟

۳- آثار تقوا در ایجاد رابطه زوجه بر زوج چه نقشی دارد؟

مفهوم شناسی واژه تقوا

تقوا از «وقایه»، و وقایه به معنی حفظ شیء است، از آن چه به او زیان برساند.^۴ شهید مطهری در معنی واژه تقوا نوشته اند: این کلمه از ماده «وقی» است که به معنای حفظ و صیانت و نگهداری است. معنای اتقای احتفاظ است، ولی تا کنون دیده نشده که در ترجمه های فارسی این کلمه را به صورت حفظ و نگهداری ترجمه کنند... و اضافه کرده اند که کسی مدعی نشده است که معنای تقوا، ترس یا پرهیز و اجتناب است، بلکه چون دیده شده لازمه صیانت خود از چیزی ترک و پرهیز است... در بعضی موارد، به معنای خوف و ترس استعمال شده است.^۵

نتیجه آن که به نظر می رسد معنای مناسب برای واژه تقوا «خودنگهداری» است. در تأیید این نکته که «وقایه» به معنای حفاظت و نگهداری از شرور و آفات است، به چند آیه می توان استناد کرد؛ مانند: «فَوَقَّهْمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّهْمُ نَصْرَهُ وَ سُرُوراً»^۶؛ خدا هم از شر و فتنه آن روز آنان را محفوظ داشت و به آن ها روی خندان و دل شادمان عطا نمود.

و نیز: «قُؤَا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَاراً»^۷؛ خود را با خانواده خویش از آتش دوزخ نگاهدارید.^۸

در آیات قرآن کریم ۲۴۳^۹ واژه تقوا به صورت اسمی و فعلی و به عنوان صفت به کار رفته، و بیشتر به صورت «اتقواالله» آمده است. معدودی از این تعداد، به صورت «إِتَّقُوا رَبَّكُمْ» یا «إِتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ» به کار رفته است. این تعداد فعل امر به

^۴ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ۱۳۶۹

^۵ مرتضی مطهری، ده گفتار

^۶ دهر، ۱۱

^۷ تحریم، ۶

طور، ۲۲۸

^۹ الباقی، المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم، دارالکتب المصریة

تاکید بر حفظ خانواده از آتش و عقوبت الهی در کنار حفظ خود نشانگر آن است که از مومن انتظار می رود در مرحله نخست و پس از اهتمام به امور شخصی، به نجات خانواده اش و سعادت‌مندی آنان بپاید. در این راستا قرآن برای نمونه از خانواده ابراهیم (ع) و خانواده پیامبر اسلام (ص) به عنوان اهل بیت و خانواده پاک و شایسته تکریم، یاد می کند. چنان که در داستان قوم لوط، تنها از یک خانواده نام می برد که توانستند دین داری و تسلیم در برابر خداوند را در زندگی جمعی خود حاکم سازند.

پیداست که تأکید بر ویژگی پرهیزگاری در همسر، بیشتر برای کسانی است که خود به این اصل تا سطحی پذیرفتنی پایبند باشند. در این صورت داشتن همسر پرهیزگار، ضمن کمک به همگرایی و هم سنجی در زندگی مشترک، زمینه لازم برای برخورداری از فرزندان صالح و پرهیزگار را فراهم می سازد، اما اگر شخص خود چندان اهل تقوا و پرهیزگاری نباشد چگونه می توان او را به داشتن همسری صالح و پرهیزگار توصیه نمود. این نکته درباره دیگر شرایط همسر شایسته نیز جاری است.

ج- عفت و پاکدامنی

خداوند یکی از ویژگی های همسران بهشتی را طهارت و پاکی آنان دانسته است. در آیاتی از سوره بقره و آل عمران به پاکی ازواج بهشتی اشاره می کند، که انتخاب این ویژگی از میان سایر ویژگی ها، می تواند نشانگر اهمیت آن در این دنیا هم باشد.

طهارت مورد اشاره در این آیات، افزون بر عفت و پاکدامنی می تواند به طهارت و پاکی روحی آنان نیز اشاره داشته باشد، یعنی همسر بهشتی افزون بر آلوده نبودن به هر گونه گناه، از نظر روحی نیز صفای باطن دارند و اگر در رذایل اخلاقی که معمولاً به پیوند زناشویی آسیب می زند برآینه جانشان نمی نشینند.

در سوره مبارکه الرحمن در توصیف همسران بهشتی آمده است: "فیهن قاصرات الطرف لم یطمثهن انس قبلهم و لا جان"؛ در آن باغ ها دلبرانی فروهشته نگه هستند که دست هیچ انسی و جنی پیش از ایشان به آنها نرسیده است.

"طرف" به معنای نگاه است و قاصرات الطرف یعنی زنانی که تنها چشمشان به همسران شان دوخته است و هرگز به دیگران چشم هوس نمی دوزند. بی تردید یکی از بنیادی ترین رکن های حفظ و ماندگاری بنای خانواده، عقیف بودن همسران به ویژه زن پیش از ازدواج و استمرار آن پس از ازدواج است و کوتاهی در این باره از هر جهت زیانبار است. پیامبر اکرم(ص) فرمود: از گیاه روییده در مزبله دوری کنید. پرسیدند که ای رسول خدا مقصود از چنین گیاهی چیست؟ فرمودند: زنی زیبا که در خانواده ای ناصالح رشد کرده است.

البته این امر مختص زنان و دختران نیست، چون عفت و پاکدامنی مردان نیز تاثیر روانی در حفظ و ماندگاری دل سپردن به حریم و حرمت خانواده دارد.

د- نیک خلقی

اخلاق نیک و خوش خلقی همانند روغن از سایش و فرسودگی حاصل از اصطکاک مداوم انسان ها جلوگیری می کند. دو قطعه را در یک ماشین در نظر بگیرید که یکسره در حال برخورد با یکدیگرند. اگر روانی و نرمی روغن نباشد، قطعات در فاصله ای بس کوتاه و در اثر گرمای ناشی از اصطکاک می سوزند و از کارایی می افتند.

زن وشوهری که نه یک روز و دو روز بلکه در سراسر زندگی باید چشم شان به یکدیگر بیافتد و بیش ازهر شخصی نظاره گر یکدیگر باشند، اگر خوش خلقی نداشته باشند به زودی حرارت و اصطکاک و برخوردهای تنشی روان آنان را فرسوده خواهد کرد و آنان را به جدایی خواهد کشید. بد رفتاری و سوء خلق در اثر رخدادهای جاری، ممکن است به صورت موقت به سراغ اشخاص بیاید و آنان زمام نفس خود را برای لحظاتی ازدست بدهند و به پرخاشگری روی آورند. اگر این رفتارهای نهادینه نشده باشند، قابل تحمل است، اگر بد خلقی، صفتی ماندگار شود رویارویی با آن بسیار دشوار خواهد بود.

آمارها نشان می دهد که سوء خلق یکی از موثرترین عوامل طلاق از همسران است. بهترین راه رویارویی با این آسیب، اقدام پیشگیرانه با انتخاب همسر خوش خلق در آغاز راه ازدواج است.

در روایات نیز از ازدواج با افراد بد خلق نهی شده است. شخصی می گوید ضمن نامه ای از امام رضا(ع) پرسیدم که کسی از خویشاوندانم از دخترم خواستگاری کرده اما بد خلق است. امام فرمود: اگر بد خلق است با او وصلت نکن.

نتیجه گیری

مهم ترین وظیفه پس از پذیرش اصول عقاید اسلامی، کسب تقوای الهی است. تقوا در حقیقت، روحیه و توانی است که از طریق تمرین انجام واجبات، ترک گناه و خودداری از لذت های حرام به دست می آید. هدف ازدواج از یک نگاه، وحدت و یگانگی است؛ وحدتی که دو تن را کاملاً یکی کند و از حالت من بودن به ما شدن بکشاند و اساس زندگی سعادتمندان را دوستی پاک و خالص (مودّت) و رحمت و دلسوزی تشکیل می دهد و زندگی بدون این ارزش ها بی ارزش است. یکی از مهمترین آثار ازدواج بر جامعه، ایجاد زمینه تقوا و دوری از گناهان است.

به دست آوردن تقوا عبادت است؛ عبادتی که به امر خدای متعال صورت می گیرد و از جمله اموری است که بدون تردید خشنودی او را در پی خواهد داشت. در قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع) بر کسب تقوا بسیار سفارش شده است.

علی رغم توجه به نقش ایمان در ایجاد آرامش تاکنون به جایگاه تقوا از نوع خویشنداری در روابط زن و مرد از دیدگاه اسلام از طریق تحقیق میدانی پرداخته نشده است. مسأله مورد نظر در این مقاله بررسی آثار تقوا بر زوج از دیدگاه زوج بر اساس آیات قرآن و روایات است. تقوا، از مهم ترین ملاک های دیندار است؛ از این رو صفتی لازم برای یک همسر مناسب است. اگر تقوا بر زوجین و زندگی آنها حاکم باشد، از ظلم پرهیز می شود، از گناهان دوری جسته می شود و درون این قلعه محکم، زمینه زندگی شایسته و همراه با عشق و محبت فراهم می شود. مهم ترین وظیفه پس از پذیرش اصول عقاید اسلامی، کسب تقوای الهی است.

منابع

*قرآن

- ۱-الباقی، المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم، دارالکتب المصریة، ص ۷۵۸.
- ۲-حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۰.
- ۳-حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۱.
- ۴-حیدری، مجتبی؛ (۱۳۸۵)، دینداری و رضامندی خانوادگی، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه الله)، چاپ سوم بهار (۱۳۸۷).
- ۵-دکتر جعفری لنگرودی، محمد جعفر / ۱۳۸۰ / ترمینولوژی حقوق / کتابخانه گنج دانش / چاپ یازدهم.
- ۶-دکتر فیض، علیرضا / ۱۳۷۸ / مبادی فقه و اصول / انتشارات دانشگاه تهران / چاپ نهم
- ۷-راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق سید غلامرضا خسروی، انتشارات مرتضوی، چاپ اول، ۱۳۶۹، تهران، ج ۳، ص ۴۷۹.
- ۸-سید محمود رضا غیاثی کرمانی، اقتباس از اخلاق ناصری، در بخش تهذیب نفس اداره منزل و اجتماع از دیدگان خواجه نصیر الدین الطوسی.
- ۹-جمال الدین محمدالابشیهی، المستطرف، ج ۲، ص ۲۱۸.
- ۱۰-طباطبائی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ۱۳۵ ..
- ۱۱-طبرسی حسن بن الفضل، ترجمه مکارم الاخلاق، ص ۱۰۳.
- ۱۲-کلینی، محمد بن یعقوب، کافی ج ۵، ص ۵۶۳.
- ۱۲-عبدالباقی، فواد / ۱۳۶۹ / المعجم المفهرس / انتشارات اسماعیلیان / چاپ نهم.
- ۱۳-عبدالله جوادی آملی، تسنیم (تفسیر قرآن کریم)، تنظیم و ویرایش: علی اسلامی، قم، مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۸، ج ۲، ص ۱۳۲.

- ۱۳- علامه طباطبائی، تفسیر المیزان، ترجمه: محمد باقر موسوی همدانی، قم، انتشارات اسلامی، وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۷، ج ۱، ص ۸۲.
- ۱۴- علاء الدین هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ح ۴۴۶۰۲.
- ۱۵- محمد فاضل لنکرانی، آئین کشورداری امام علی (علیه السلام)، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ص ۶۴.
- ۱۶- مستدرک الوسائل - الشیخ حسین النوری الطبرسی [المحدث النوری] ج ۱۴، ص ۱۱۷ و ۲۶۸.
- ۱۷- مرتضی مطهری، ده گفتار، قم، انتشارات صدرا، بی تا، ص ۳.
- ۱۸- محمودیان و همکاران، دانش خانواده، ص ۹۲.
- ۱۹- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۱۰۳، ۲۱۹، ۱۱۷ و ۲۳۸.
- ۲۰- هاشمی رکاوندی، مجتبی، روح زن، شفق، ۱۳۷۰، ج ۱، ص ۲۵.

مقالات

- ۱- حیدری، طیب، جوانمرد، طاهره (۱۴۰۱) آثار تقوا بر سبک و فرهنگ زندگی زن در خانواده، دوفصلنامه پژوهش های اسلامی جنسیت و خانواده، دوره: ۵، شماره: ۹.
- ۲- شریعتی، طاهری (۱۳۹۸) بررسی تاثیر تقوا در روابط زن و مرد در دستیابی به آرامش و دوری از اضطراب، فصلنامه پژوهش های اسلامی، دوره ۱۱، شماره ۸.

سایت ها

1. <https://www.aranpaper.ir>
2. <https://rasekhoon.net/>